

MAHSULOT TAYYORLASH TEXNOLOGIYASI FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY MEDIATA'LIM VOSITALARINING O'RNI

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.97.96.050>

Sayfullayeva Dilafruz Axmadovna,

Buxoro davlat universiteti Texnologik ta'lim kafedrasida dotsenti

Mamatova Roziya Hamroqulovna,

Buxoro davlat universiteti Texnologik ta'lim 2-kurs magistr

Sharopova Munira Rashidovna,

*Qorako'l tumani 2-umumiy o'rta ta'lim maktabi texnologiya fani
o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mahsulot tayyorlash fanini o'qitishda mediata'lim vositalarining audio, video, grafik va boshqa elementlarini yaratish, an'anaviy matn ko'rinishidagi materiallarni yaratishdan ancha murakkab hisoblanishi, media materiallarni mustaqil ravishda yaratish, ta'lim oluvchi sifatida foydalanish, mediata'lim vositalaridan samarali foydalanishni ta'minlash uchun dasturiy ta'minot va texnika vositalari talab darajasida sozlangan bo'lishi va ularning yuqori sifati va keng imkoniyatlari haqida ma'lumotlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Mediata'lim, muloqot, televideniye, radio, video, kinomotograf, talim, texnik vositalar, bilim, ko'nikma, samaradorlik, maxsulot tayyorlash, texnologiya, o'qitish, foydalanish, imkoniyat.

РОЛЬ СОВРЕМЕННЫХ СММ ОБУЧЕНИЯ ОБУЧЕНИЕМ В ОБУЧЕНИИ ТЕХНОЛОГИИ ПРОИЗВОДСТВА

Сайфуллаева Дилафруз Ахмадовна,

*Доцент кафедры технологического образования Бухарского
государственного университета*

Маматова Розия Хамроқулловна,

*Бухарский государственный университет технологическое
образование 2 курс магистратуры*

Шаропова Мунира Рашидовна,

*учитель технологии 2-й общеобразовательной школы
Каракульского района*

Аннотация: Создание аудио, видео, графики и других элементов медиаобразования при обучении предмету подготовки продукта

является более сложным, чем создание традиционных текстовых материалов, самостоятельное создание медиа материалов, использование в качестве обучающего, программного и аппаратного обеспечения для обеспечения эффективно использовать средства медиаобразования на уровне и владеть информацией об их высоком качестве и широком диапазоне возможностей.

Ключевые слова: медиаобразование, коммуникация, телевидение, радио, видео, кинематография, образование, технические средства, знания, навыки, эффективность, разработка продукта, технология, обучение, использование, возможность

THE ROLE OF MODERN MEDIA EDUCATIONAL TOOL IN THE TEACHING OF PRODUCTION TECHNOLOGY

Sayfullayeva Dilafruz Axmadovna,

*Associate Professor at the Department of Technological Education,
Bukhara State University*

Mamatova Roziya Hamroqulovna,

*Bukhara State University Technological education 2 course Master's
degree*

Sharopova Munira Rashidovna,

teacher of technology at the 2nd secondary school of the Karakul region

Abstract: The creation of audio, video, graphics and other elements of media education when teaching the subject of product preparation is more difficult than the creation of traditional text materials, independent creation of media materials, use as a student, software and hardware to ensure effective use of media education at the level and possess information about their high quality and a wide range of capabilities.

Keywords: media education, communication, television, radio, video, cinematography, education, technical means, knowledge, skills, efficiency, product development, technology, learning, use, opportunity.

Bo'lajak mutaxassislar salohiyatini rivojlantirish, ta'lim muassasalarida axborot bazasini kuchaytirish oliy ta'limda mutaxassislarni tayyorlash jarayonining asosiy ustuni ekanligi alohida e'tirof etilmoqda. Oxirgi o'n yillikda ta'limni raqamlashtirish borasida yuqori samaradorlikka erishilgan bo'lsa, dasturlashtirilgan texnologiyalarning keskin rivojlanishi va internet bilan uyg'unlashib ketishi axborot muhitining imkoniyatlarini yanada boyitmoqda.

Xorijiy ta'lim tajribalarini umumlashtirish asosida oliy ta'limda axborot-

ta'lim portallarini shakllantirish, modellashtirish usullarini ichida qamrab olgan elektron ta'lim shakllari va vositalarini yaratish, talabalarda mavjud texnik jarayonlarda kreativ texnologik g'oyalarini qo'llash qobiliyatlarini shakllantirish borasida samarali ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Mamlakatimizda oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak mutaxassislarda zarur va yetarli malakalarni shakllantirishda ixtisoslik fanlaridan mahsulot tayyorlash texnologiyasi fanini o'qitish jarayonini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Axborot texnologiyalari sohasida ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish va ularni IT-industriya bilan integratsiya qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarorida axborot texnologiyalari sohasidagi o'quv dasturlari va uslublarini takomillashtirish, ta'lim muassasalarining IT-kompaniyalar bilan o'zaro hamkorligini kuchaytirish bo'yicha aniq vazifalarni amalga oshirish belgilab qo'yilgan. Bunda, ta'lim muassasalarida IT yo'nalishi bo'yicha umumkasbiy fanlarini o'qitish samaradorligini oshirish, texnika yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasalarida umumkasbiy fanlarini o'qitishda modellashtirish dasturlarini tanlash va ilmiy asoslash hamda o'qituvchilar va talabalarining ulardan foydalanish kompetentsiyalarini rivojlantirishning yangi metodikalarini ishlab chiqish dolzarb hisoblanadi.

Inson tafakkuri shu qadar taraqqiy etib bormoqdaki, bunda технологиялаштириш va kompyuterlashtirish jarayoni nafaqat ishlab chiqarishning turli sohalari, balki madaniyat va ta'lim sohalariga ham dadil kirib bormoqda. Kompyuter texnologiyalarining shiddat bilan rivojlanishi ta'lim jarayonini yangi bosqichga ko'tardi. Bu o'z o'rnida ta'lim mazmunini, metod, shakllari va media ta'lim vositalari asosida yangi bilim, ko'nikmalar bilan yanada boyitish zaruriyatini tug'dirdi.

Bugungi kunda jamiyatimizning turli sohalarida faoliyat ko'rsatuvchi mutaxassislarining professionallik darajasi ularning kompyuter texnologiyalarini egallaganligi bilan ham belgilanadi. Kompyuter-axborot madaniyati axborotni yetkazish va qabul qilishda yangi munosabatlarni vujudga keltiradi, fikrlashning yangi turini hosil qiladi. Bunda inson information koinot bilan o'zaro muloqotga kirishadi. Telekommunikasiya (telefon, televideniye, radio) tarmoqlarining kompyuter tarmoqlari bilan birikishi yagona jahon axborot makonini-multimediani tashkil etadi. Ushbu makonning eng muhim qismi Internet tarmog'i ayniqsa uning giper-media xizmatlari (World-Vide Veb), gipermediapochta, videokonferensiyalardir.

Media-ta'lim hozirgi davrda shaxsning ommaviy axborot vositalari orqali rivojlanish jarayonini anglatadi.

Media-ta'lim — bu media mahsulotlari bilan:

- muloqot madaniyatini kommunikativ imkoniyatlari tanqidiy tafakkuri media-matnini to'liq qabul qilish;

- intepritatsiya etish;
 - tahlil qilish hamda baholashdan iborat
- Media-savodxonlik insonga ekranli san'atni:

- televideniye;
- radio;
- video;
- kinomotograf;
- pressa;
- matbuot internet va boshqalarni taqdim etadi.

Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fanlarini o'qitishda media ta'lim vositalaridan foydalanib o'qitish muhim rol o'ynaydi. Axborot oqimi dan to'g'ri foydalanib, fanning rivojlanishi uchun kerakli bo'lgan axborotlar to'planadi. Media-ta'lim asosida talabalar o'zining o'qish jarayonida internet, televideniya manbalaridan foydalanishadi.

Multimedia ("ko'p muhitlik" degan ma'noni bildiradi)-zamonaviy axborotlar texnologiyasi bo'lib, kompleks tushunchani anglatadi. Multimedia axborotning turli ko'rinishlari-matn, jadval, grafika, nutq, animatsia, multiplikatsiya), video tasvir, musiqa yordamida axborotni yig'ish, saqlash, qayta ishash va uzatish vazifalarini bajaradi. Multimedia "inson-kompyuter" interaktiv (diologig) muloqotning yangi, takomillashgan pog'onasi bo'lib, unda foydalanuvchi juda keng va har tomonlama axborot oladi.

Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fanlarini o'qitishda media vositalarini qo'llash pedagogik va psixologik nuqtai nazardan juda katta ahamiyatga ega. Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fani bo'yicha beriladigan material chuqurroq o'zlashtiriladi, vaqtni tejash imkoniyatiga erishiladi, olingan ma'lumot kishi xotirasida uzoq vaqt saqlanadi, izlanuvchanlik va bilish faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan multimedia dasturlari tadbiiq etiladi, ta'lim jarayoniga badiiylilik kiritiladi. Boshqacha qilib aytganda, media ta'limning emotsional-estetik ta'sirlanish, maqsadga intilish, tadqiqotchilik kabi motivlarni faolashtiradi. Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fani bo'yicha talabalar birinchi marta eshitgan mavzusining faqat to'rt dan bir qismini, ko'rgan materiallarining esa uchdan bir qisminigina eslab qoladi; ham ko'rib, ham eshitsu axborotning ellik foizini yodda saqlaydi. Interaktiv multimedia texnologiyalaridan foydalanganda esa bu ko'rsatkich 75% tashkil etadi. Ta'lim sohasidagi barcha islohotlarning asosiy maqsadi ma'naviy jihatdan mukammal rivojlangan insonlarni tarbiyalash, ta'lim tizimini takomillashtirish, dars jarayonlarini yangi pedagogik va axborot texnologiyalari asosida har tomonlama zamon talabiga mos ravishda amalga oshirilmoqda.

Mahsulot tayyorlash fani talabalarga o'z kasbining mohir ustasi qilib tarbiyalash, ularga mahsulotlar tayyorlash texnologiyasi, talabalarga pazandachilik haqida ma'lumot berish, oziq-ovqat mahsulotlarining

turlarining turlari, navlari sifatiga bo'lgan talablar, oziq-ovqat mahsulotlarini saqlashga qo'yiladigan sanitar - gigeyena talablarini, tayyorlangan taomning taomnomasini tuzish, taomlarni qanday rejimda qanday me'yorda istemol qilish, kasallik turlariga ko'ra davolovchi taomlar bo'yicha bilim, malaka, ko'nikmalarni hosil qiladi. Ayniqsa, bugungi kunda talabalarga pazandachilikka oid ma'lumotlarni, maxsulotlarga birlamchi ishlov berishni, taomlar tayyorlash jarayonini, tayyorlangan taomlarni dasturxonga tortish tartibini media ta'lim vositalari asosida etkazib berilmoqda.

Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fanini o'qitishda texnik vositalar-bu o'zida o'quv- axborotlarini ekranli-ovozli aks ettiruvchi asbob va moslamalardir. Ularga quyidagilar kiradi: o'quv kinofilmlari; diafilmlar; kompyuterlar; magnitofon tasmlari; radioeshittirish; teleko'rsatuvlar.

Ta'limning texnik vositalarini quyidagi turlarga ajratish mumkin: axborot; aralash(kombinatsion); trenajyor; bilimlarni nazorat qilish vositalari; audiovizual vositalar.

Ta'limning texnik vositalari quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- ta'limning sifati va samaradorligini oshiradi;
- o'quv jarayonining jadallashuvini ta'minlaydi;
- o'quvchilarni idrok qilishga yo'naltiradi;
- o'quvchilarda bilimlarni egallashga nisbatan katta qiziqish hosil qiladi;
- dunyoqarashni, ishonchni, o'quvchilarning axloqiy qiyofasini shakllantirishga yordam beradi;
- o'quv ishiga nisbatan o'quvchilarda emotsional munosabatni oshirishni ta'minlaydi;
- bilimlarni nazorat, o'zini-o'zi nazorat qilishni ta'minlaydi.

Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fanini o'qitish vositalari va ularning vazifalari. Ta'lim vositalari. Ta'lim metodlari ta'lim vositalari bilan birgalikda qo'llaniladi. Ta'lim vositalari - bu yangi bilimlarni o'zlashtirish uchun o'qituvchi va o'quvchilar tomonidan foydalaniladigan ob'yekt. Ta'lim vositalari katta ahamiyatga ega. Ta'limning barcha vositalari ta'lim maqsadlarini muvafaqqiyatli amalga oshiradi. Mahsulot tayyorlash texnologiyasi fanini o'qitishda media ta'lim vositalari bilan birga ta'lim metodlaridan ham foydalaniladi. Ta'lim metodlari- o'qitishning o'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erishish usullarini hamda o'quv materialini nazariy va amaliy yo'naltirish yo'llarini anglatadi. O'qitish metodlari ta'lim jarayonida ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyatining qanday boyishi, o'qitish jarayonini qanday tashkil etish va olib borish kerakligini hamda shu jarayonda ta'lim oluvchilar qanday ish-harakatlarini bajarishlari kerakligini belgilab beradi. Shuningdek, ta'lim metodi o'qituvchi va ta'lim oluvchilarning o'qish vazifalarini bajarishga qaratilgan nazariy va amaliy bilish faoliyati yo'lidir. Ta'lim metodlari oldiga qo'yiladigan talablardan yana biri – bu bilimlarning

asosli va puxta bo'lishi. Ta'lim metodlari yaxshi natija beradigan bo'lishi lozim. Ta'lim beruvchining tushuntirish va ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish usuli rejalashtirilgan yoki mo'ljallangan natijani beradi.

Mahsulot tayyorlash fanini o'qitishda mediata'lim vositalarini qo'llash quyidagilarga imkoniyat yaratadi:

- ta'limning gumanizatsiyalashuvini ta'minlash;
- o'quv jarayonining samaradorligini oshirish;
- ta'lim oluvchining shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish

(o'zlashtirganlik, bilimga chanqoqlik, mustaqil ta'lim olish, o'zini o'zi tarbiyalash, o'zini o'zi kamol toptirishga qaratilgan qobiliyatlilik, ijodiy qobiliyatlari, olgan bilimlarini amaliyotga qo'llay olishi, o'rganishga bo'lgan qiziqishi, mehnatga bo'lgan munosabati);

- ta'lim oluvchining kommunikativ va ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirish;

- kompyuter vositalari va axborot elektron ta'lim resurslari yordamida har bir shaxsning alohida (individual) ta'lim olishi hisobiga ochiq va masofaviy ta'limni individuallashtirish va differensiyalash imkoniyatlari sezilarli darajada kengayadi;

- ta'lim oluvchiga faol bilim oluvchi sub'ekt sifatida qarash, uning qadr-qimmatini tan olish;

- ta'lim oluvchining shaxsiy tajribasi va individual xususiyatlarini hisobga olish;

- mustaqil o'quv faoliyatini olib borish, bunda ta'lim oluvchi mustaqil o'qib va rivojlanib boradi;

- ta'lim oluvchilarda, o'zlarining kasbiy vazifalarini muvaffaqiyatli bajarish uchun hozirgi tez o'zgaruvchan ijtimoiy sharoitlarga moslashuviga yordam beradigan zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini hosil qiladi.

Mahsulot tayyorlash fanini o'qitishda mediata'lim vositalari yordamida shaxsga yo'naltirilgan ta'limni amalga oshirish jarayoni zamonaviy, ko'ptarmoqli, predmetiga yo'naltirilgan multimediali o'quv vositalarini ishlab chiqib foydalaniladi. Mahsulot tayyorlash fani tarkibiga keng ma'lumotlar bazasi, ta'lim yo'nalishi bo'yicha bilimlar bazasi, sun'iy intellekt tizimlari, ekspert-o'rgatuvchi tizimlar, o'rganilayotgan jarayon va hodisalarning matematik modelini yaratish imkoniyati bo'lgan laboratoriya amaliyotlari kiradi. Ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va ularning manfaatdorligini (motivatsiyasini) oshirishga ko'maklashish imkoniyatlariga ko'ra, shuningdek, har xil turdagi multimediali o'quv axborotlarining uyg'unlashuvi, interfaollik, moslashuvchanlik sifatlariga ko'ra multimedia foydali va maxsuldor ta'lim texnologiyasi hisoblanadi.

Darsliklardan foydalanilgandagi singari, mediata'lim vositalarini

qo'llashda ham ta'lim strategiyasi ta'lim jarayonida o'qituvchi nafaqat axborotlarni taqdim etish, balki ta'lim oluvchilarga ko'maklashish, qo'llab-quvvatlash va jarayonni boshqarib borish bilan shug'ullangandagina mazmunan boyitilishi mumkin. Odatda, chiroyli tasvirlar yoki animatsiyalar bilan boyitilgan taqdimotlar oddiy ko'rinishdagi matnlarga qaraganda ancha jozibali chiqadi va ular taqdim etilayotgan materiallarni to'ldirgan holda zaruriy emotsional darajani ta'minlab turishi mumkin. Mediata'lim vositalari har xil ta'lim yo'nalishlari (stillari) uyg'unligida qo'llanilishi va ta'lim olish hamda bilimlarni qabul qilishning turli ruhiy va yoshga doir xususiyatlariga ega bo'lgan shaxslar tomonidan foydalanilishi mumkin: ayrim ta'lim oluvchilar bevosita o'qish orqali, ba'zilar esa eshitib idrok etish, boshqalari esa (videofilmlarni) ko'rish orqali ta'lim olishni va bilimlarni o'zlashtiradilar.

Mediata'lim vositalari asosida mahsulot tayyorlash fanini o'qitishning samarali va istiqbolli quroli (instrumentlari) bo'lib, u o'qituvchiga an'anaviy ma'lumotlar manbaidan ko'ra keng ko'lamdagi ma'lumotlar massivini taqdim etish; ko'rgazmali va uyg'unlashgan holda nafaqat matn, grafiklar, sxemalar, balki ovoz, animatsiyalar, video va boshqalardan foydalanish; axborot turlarini ta'lim oluvchilarning qabul qilish (idrok etish) darajasi va mantiqiy o'rganishiga mos ravishda ketma-ketlikda tanlab olish imkoniyatini yaratadi.

Mahsulot tayyorlash fanini o'qitishda mediata'lim vositalarining audio, video, grafik va boshqa elementlarini yaratish an'anaviy matn ko'rinishidagi materiallarni yaratishdan ancha murakkab hisoblanadi. Media materiallarni mustaqil ravishda yaratish singari mediadan ta'lim oluvchi sifatida foydalanish ham birmuncha ko'proq vaqt sarflanishini talab etadi. Ayniqsa, medialta'lim vositalarini yaratish uchun ko'p vaqt va diqqat kerak bo'ladi. Mediata'lim vositalaridan samarali foydalanishni ta'minlash uchun dasturiy ta'minot va texnika vositalari talab darajasida sozlangan bo'lishi zurur. Bunda mediata'lim materiallarini taqdim etish jarayoni matnlarni tahrirlash va aks ettirishning oddiy vositalariga qaraganda yanada yuqori sifat va keng imkoniyatlar talab etadi.

O'qituvchi mahsulot tayyorlash fanini o'qitishda mediata'lim vositalarini qo'llab axborotlarni taqdim etadi, ta'lim oluvchilarga ko'maklashadi, qo'llab-quvvatlash va jarayonni boshqarib borib, shug'ullanadi va mazmunan boyitadi. Dars jarayonida chiroyli tasvirlar yoki animatsiyalar bilan boyitilgan taqdimotlar oddiy ko'rinishdagi matnlarga qaraganda ancha jozibali chiqadi va ular taqdim etilayotgan materiallarni to'ldirgan holda zaruriy emotsional darajani ta'minlaydi. Dars jarayoni qiziqarli bo'lib, samaradorlik oshadi.

Adabiyotlar

1. А.Р.Жўраев, “Бўлажак технология фани ўқитувчиларини касбий тайёрлашда дастурлаштирилган таълим воситаларидан

фойдаланишнинг дидактик имкониятлари”. Замонавий фан, таълим ва тарбиянинг долзарб муаммолари. Электрон журнал.-Урганч. 2019-1.

2. Челышева И. В. Медиаобразование для родителей: освоение семейной медиаграмотности. Таганрог: ТТИ ЮФУ, 2008.-С 184.

3. Babadjonov S. S. Yosh avlodni voyaga yetkazishda axborot texnologiyalari va mediakompetentlikning roli. // Xalq ta’limi. — Toshkent, 2016. № 6.-В 126.

4. В.Н.Агеев Электронная книга: Новое средство социальной коммуникации. М. 1997.

5. Dilafruz Ahmadovna Sayfullayeva. “Methodology of using innovative technologies in technical institutions”. PSYCHOLOGY AND EDUCATION. Scopus International Journal.(2021) 58(1)

6. Sayfullayeva D.A Innovative and Individual Approach in Professional and Vocational Training of Young People with Disabilities. Eastern European Scientific Journal. Ausgabe 6- 2017 Part I.- P.154-157

7. Sayfullayeva D.A., Juraev A.R., Toshev Yu.N. Innovative project of preparation of students for professional activity // Научно-методический журнал вестник науки и образования № 19 (97). Часть 2. 2020.С.48

8. А.Р.Жўраев, Д.А. Сайфуллаева, Ш.Бахронова Замонавий таълим технологиялар асосида таълим килинадиган шахсга йўналтирилган таълим жараёни // Science and Education. № 2020.Б.169-176

9. Ахтамов Баходир Рустамович, Муртазоев Азизбек Нусрат угли Проект теплицы подогреваемой альтернативной энергией Наука без границ 2017.- №7(12) .Ст32-35

10. Olimov Kakhramon Tanzilovich, Sayfullayeva Dilafruz Ahmedovna, Khimmataliev Dustnazar Omonovich, Ashurova Sanobar Yuldashevna, Gaffarov Feruz Hasanovich. Teaching Special Subjects for Students with Disabilities in Preparation for the Profession by Using Innovative Educational Technologies. International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE) ISSN: 2278-3075, Volume-9 Issue-1S, November 2019.В.425-429.